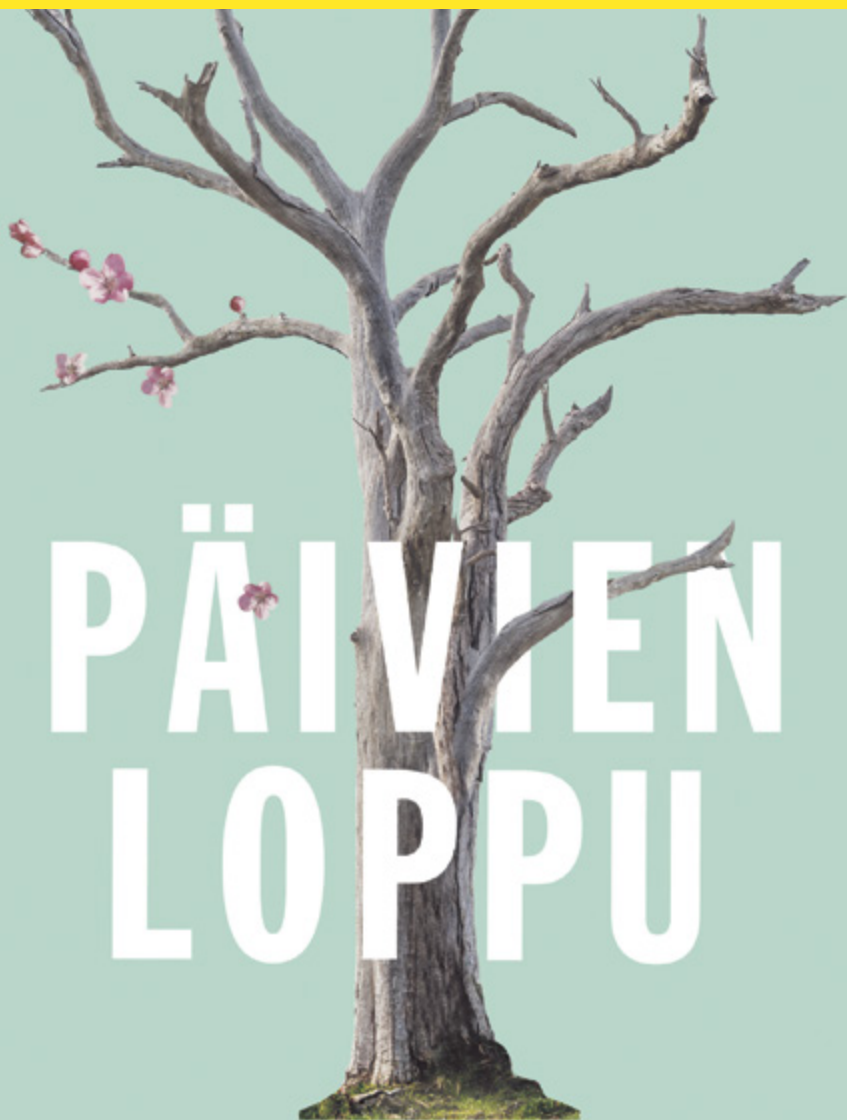

KELTAINEN KIRJASTO

PÄIVIEN LOPPU

**Jenny
Erpenbeck**

KELTAINEN KIRJASTO

JENNY ERPENBECK:

Mennä, meni, mennyt (2015, suom. 2019)

Päivien loppu (2012, suom. 2020)

JENNY ERPENBECK

Päivien loppu

Suomentanut

JUKKA-PEKKA PAJUNEN

TAMMI
HELSINKI

Goethe-Institut on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Katkelman W.G. Sebaldin *Austerlitzista* on suomentanut Oili Suominen.

Saksankielinen alkuteos *Aller tage abend* ilmestyi vuonna 2012.

Copyright by Jenny Erpenbeck

© 2012, by Albrecht Knaus Verlag, a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, Munich, Germany. All rights reserved.

Suomenkielinen laitos © Jukka-Pekka Pajunen ja Tammi 2020

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-1247-0

Wolfgangille

*Vielä viime kesänä juna vei
meidät täältä Marienbadiin.
Ja nyt, minne juna meitä nyt
kuljettaa?*

W.G. SEBALD: *Austerlitz*

Ensimmäinen kirja

1

Herra antoi, ja Herra otti, isoäiti sanoi tyttärentyttäreille haudan ääressä. Vaikka se ei pitänyt paikkaansa, sillä Herra oli ottanut paljon enemmän kuin mitä oli otettavissa – nyt myös kaikki, mitä lapsesta olisi voinut tulla, makasi montussa ja oli jäävä mullan alle. Kolme kourallista multaa, ja jo makasi mullan alla tuo ovesta ulos kiirehtivä pieni tyttönen selässään koulureppu, joka hypähtelee ylös alas tytön ennättäessä yhä kauemmas; kolme kourallista multaa, ja siellä makasi kymmenvuotias, joka soittaa kalpeilla sormilla pianoa; kolme kourallista, ja multa peitti nuoren neidon, jonka perään miehet katsovat, koska hänen hiuksensa hehkuvat niin kuparinpunaisina; kolmesti viskattiin multaa, ja jo itsekin aikuinen nainen olisi tullut verkkaiseksi käyneen äitinsä avuksi ja sanonut: voi äiti, mutta myös äiti tukehtui hitaasti multaan, joka täytti suun. Päällään kolme kukkuraista kourallista multaa makaa haudassa vanha nainen, joka oli jo itsekin alkanut käydä verkkaiseksi, ja tälle naiselle joku toinen nuori nainen tai poika olisi toisinaan sanonut: voi äiti, ja nyt myös tämä nainen odotti, että hänen päälleen viskattaisiin multaa kunnes

monttu olisi taas täytetty, ja vielä täydempi kuin täysi, sillä haudan multa kohoa kumpareena ruumiin päällä, vaikka ruumis toki makaa paljon syvemmillä eikä ole enää näkyvissä. Äkkiarvaamatta kuolleen vauvan päällä kumpu ei juurikaan kohoa. Oikeastaan kummun pitäisi olla valtava kuin Alpit. Näin nainen ajattelee, vaikka ei hän toki ole omin silmin Alpeja nähnyt.

Hän istuu samalla jakkaralla, jolla istui lapsena aina kun isoäiti kertoi hänelle tarinoita. Jakkara oli ainoa tavara, jonka hän toivoi saavansa isoäidiltä, kun muutti omaan kotiinsa. Hän istuu eteisessä jakkaralla, nojaa seinään, pitää silmät ummessa eikä koske ystävättärensä tuomaan ruokaan. Tässä hän nyt istuu seitsemän päivää. Hänen miehensä yritti saada hänet ylös, mutta ei onnistunut hänen vastustelunsa vuoksi. Hän ilahtui, kun ovi sulkeutui miehen perässä. Vielä edellisenä perjantaina isoisoäiti oli silittänyt nukkuvan pikkuisen päätä ja kutsunut lasta omaksi pikkutyttösekseen, sanonut *maideleh*. Lapsen syntymän jälkeen hän oli alkanut kutsua isoäitiä isoisoäidiksi, ja äitiä isoäidiksi, mutta nyt nuo nimitykset oli lakkautettu. Toissa päivänä hänen äitinsä, jota pystyi vielä silloin kutsumaan isoäidiksi, oli tuonut hänelle villapeitteen lämmikkeeksi niitä kylmiä päiviä varten, kun hän lähtisi vauvan kanssa puistoon kävelylle. Sinä yönä hänen miehensä oli huutanut: Tee jotain. Mutta hän ei ollut tiennyt, mitä sellaisessa tilanteessa pitäisi tehdä. Miehen huudon jälkeen, ja niiden muutamien yönminuuttien jälkeen, kun hän ei ollut tiennyt, mitä pitäisi tehdä, tuon yhden

hetken jälkeen, jolloin hänen miehensä ei ollut tiennyt, mitä tehdä, sen jälkeen mies ei ollut sanonut hänelle enää sanaakaan. Hän oli juossut hädissään äitinsä luo, joka ei ollut enää isoäiti, ja äiti oli sanonut, että hänen pitäisi palata kotiin ja odottaa kunnes äidin lähettämä väki saapuisi paikalle. Hän ei ollut enää uskaltanut koskea lapseen, ja aviomies kulki olohuoneessa edestakaisin. Hän oli vienyt kaikki täydet ämpärit ulos ja kaatanut veden maahan, oli peittänyt eteisen peilin lakanalla, avannut lapsen huoneen ikkunat yöhön, ja sitten hän oli istunut kehdon ääreen. Puuhastelu auttoi häntä muistamaan sen osan elämästä, jota ihmiset asuttivat. Mutta yksikään ihmiskäsi ei voinut enää tarttua siihen, mikä oli tuskin tunti sitten tapahtunut hänen asunnossaan.

Näin oli ollut myös lapsen syntyessä, eikä siitä ollut vielä edes kahdeksaa kuukautta. Oli kulunut yö, päivä ja vielä yksi yö, eikä lasta vain kuulunut, ja silloin hän oli halunnut kuolla. Niiden tuntien aikana hän oli etääntynyt kovin kauas elämästä: miehestään, joka odotti ulkopuolella, äidistään, joka istui tuolilla huoneen nurkassa, kätilöstä, joka touhusi vesivatien ja pyyhkeiden kanssa, ja ennen kaikkea lapsesta, joka oli ilmeisesti hänen sisällään, mutta ahtautunut jonnekin näkymättömiin. Synnytyksen jälkeisenä päivänä hän sitten katseli sängystä, miten kaikki vain hoitivat tehtäviään: miten hänen isoäidiksi muuttunut äitinsä otti vastaan onnittelemaan tulleen ystävättären, miten isoisoäidiksi muuttunut isoäiti toi vastapaistetun kakun sekä onnenamuletin, johon oli kirjoitettu psalmi

kaksikymmentäyksi, ja miten hänen aviomiehensä lähti kapakkaan juomaan lapsen terveydeksi. Itse hän piteli sylissään lasta, jonka vaatteet oli yhdessä äitinsä ja iso-äitinsä kanssa odotuskuukausina kirjomalla koristellut.

Myös nyt tapahtuneelle oli omat sääntönsä. Väki saapui paikalle auringonnousun aikaan, otti lapsen kehdestä, kietoi sen liinakankaan sisään ja asetti suurille paareille. Nyytti oli ollut niin kevyt ja pieni, että joku piti siitä kiinni kun he laskeutuivat portaita, sillä muuten lapsi olisi vierähtänyt pois paareilta. *Saj mojbhl un fal mir mejne trep nit arunter.* Olkaa kilttejä, älkää pudottako. Hän tiesi, että lapsi oli vielä samana päivänä päätyvä mullan alle.

Nyt hän istuu pienellä puujakkaralla, jonka sai isoäidiltään häälahjaksi, istuu silmät ummessa, kuten on nähnyt muiden suruaikana istuvan. Hän oli itsekin toisinaan vienynt ruokaa surijoille, mutta nyt ystävätär on jättänyt ruokakulhoja hänen jalkojensa juureen. Hän oli yöllä kaatanut pois kaiken talossa olleen veden, koska sanotaan, että kuolemanenkeli pesee miekkansa vedellä, samoin hän oli peittänyt peilin ja avannut ikkunan, koska oli nähnyt muiden tekevän niin, ja toisaalta, koska silloin lapsen sielu ei palaisi takaisin vaan lentäisi ikuisiksi ajoiksi ulos, ja nyt hän istuu seitsemän päivää, koska on nähnyt muidenkin istuvan, mutta myös sen vuoksi, että ei tiedä minne menisi, kun ei enää halua astua siihen epäinhimilliseen paikkaan, joka lapsen huoneesta oli edellisenä yönä tullut. Ihmisten tavat ovat kuin epäinhimillisyyteen rakennettuja

askelmia, hän ajattelee, jotain mihin tarttua, jotain minkä päälle haaksirikkoutunut voi kiskoa itsensä, jos edes sitä. Olisi hienoa, hän ajattelee, mikäli ihmisiä ohjaisi sattuma eikä joku Jumala.

Kenties peitto oli ollut liian paksu. Tai ehkä sen takia, että lapsi nukkui selällään. Että se oli saattanut tukehtua. Että se oli ollut sairas eikä kukaan ollut huomannut. Että lapsen huuto oli hädin tuskin kuulunut ovien takaa. Nyt hän kuulee äitinsä askelet lapsen huoneessa ja tietää katsomatta, mitä tämä tekee: Nostaa peitteet ja tyynyt kehdestä, ottaa lakanat, irrottaa kehdon verhokatoksen puisesta telineestä ja siirtää kehdon syrjään. Sitten äiti poistuu huoneesta syli täynnä pyykättävää, ohittaa yhä edelleen silmät ummessa jakkaralla istuvan tyttärensä ja vie kantamuksensa alas pesutupaan. Että hän oli liian nuori tietääkseen, mitä pitäisi tehdä. Ettei hänen äitinsä ollut koskaan antanut neuvoja sellaisen tilanteen varalle. Ettei hänen miehensäkään ollut tiennyt, mitä tehdä. Että hän oli itse asiassa kaiken aikaa ollut yksin lapsen kanssa, tuon olennon, joka oli pidettävä elossa. Ettei kukaan ollut aiemmin kertonut, ettei elämä toimi niin kuin kone. Äiti palaa takaisin, poistaa ohi kulkiessaan eteisen peiliä peittävän lakanan, viikkaa sen ja vie lapsen huoneeseen. Panee lakanan alimmaksi matkalaukkuun, jonka on tuonut varta vasten tähän tarkoitukseen, sitten ottaa lapsen tavarat lipaston laatikosta ja laskee ne liian päälle matkalaukkuun. Kuukausia ennen synnytystä hän, raskaana ollut, hänen äitinsä ja isoäitinsä olivat ommelleet, virkanneet ja

neuloneet näitä takkeja, kolttuja ja myssyjä. Hänen äitinsä sulkee nyt tyhjän laatikon. Lipaston päällä on helistin pie-nine hopeisine kelloineen. Kun äiti tarttuu siihen, kellot kilisevät. Eilenkin ne olivat kilisseet, kun tytär oli vielä itse ollut äiti ja leikkinyt lapsensa kanssa. Kilinä ei ole kuluneiden kahdenkymmenenneljän tunnin aikana muuttanut sointiaan. Hänen äitinsä laskee helistimen päällimmäiseksi matkalaukkuun, sulkee sitten laukun ja nostaa sen, poistuu huoneesta, kantaa laukun eteisen poikki, tyttären ohi, ja vie sen kellariin. Tai ehkä sittenkin sen vuoksi, ettei lasta vielä ollut kastettu ja vanhempien avio-liitto oli ainoastaan niin kutsuttu *hätäinen siviilivioliitto*. He olivat tänään haudanneet lapsen juutalaisten tapojen mukaisesti, ja juutalaisen tavan mukaisesti hän istuu nyt seitsemän päivää jakkaralla, mutta hänen miehensä ei puhu hänelle. Mies on nyt varmaankin kirkossa ja rukoi-lee lapsen sielun puolesta. Minne lapsen sielu voi sitten mennä? Kiirastuleen, paratiisiin vai helvettiin? Vai onko niin, kuten jotkut sanovat, että lapsi oli yksi niistä, jotka tarvitsivat vain hieman aikaa saattaakseen loppuun jotain toisessa elämässä aloitettua, jotain mistä vanhemmat eivät tiedä mitään, ja siksi palasi niin pikaisesti takaisin sinne, mistä oli tullutkin? Hänen äitinsä kulkee taas ohi, menee lapsen huoneeseen ja sulkee ikkunan. Mitä jos elämän toisella puolen ei sittenkään ole mitään? Asunnossa on nyt aivan hiljaista. Oikeastaan se sopisi hänelle kaikkein parhaiten.

Kun tulee pimeää, hänen rintansa alkavat käydä koviksi ja niihin sattuu. Maitoa hänellä vielä on, maitoa lapselle, joka makaa maan povessa. Mieluiten hän kuolisi siihen, mitä hänellä on nyt liikaa. Kun lapsi haukkoi henkeä ja muuttui sitten siniseksi, hän oli antanut ajatuksissaan lapselle kaiken sen ajan, joka hänellä oli vielä elettävänä, oli halunnut solmia isiensä Jumalan kanssa sopimuksen ja vaihtaa elämänsä siihen elämään joka oli hänestä syntynyt. Mutta Jumala, mikäli oli edes olemassa, ei ollut ottanut lahjaa vastaan. Hän oli elossa. Nyt hän muistaa, miten isoäiti oli häiden jälkeen kieltänyt häntä enää tulemasta tapaamaan isoisää. Vasta kun lapsi oli jo syntynyt ja hän halusi ehdottomasti näyttää sen isoisälleen, hän sai tietää, että sinä päivänä, kun hän, lapsenlapsi, nai *gojn*, ei-juutalaisen, isoisä oli pitänyt kuolinvalvojaiset ja heikkoudestaan huolimatta istunut seitsemän päivää sängyllään. Ylhäältä, isoisän taivaasta katsoen hänkin oli siis jo ylittänyt elämän rajan eikä hänellä ollut enää mitään, millä käydä vaihtokauppaa Jumalan kanssa. Kun yö laskeutuu, hän siirtää ruokakulhot syrjään ja menee makuulle jakkaran eteen. Hän ei kuule, milloin äiti menee nukkumaan. Hän ei myöskään kuule, milloin hänen miehensä palaa. Jossain vaiheessa tämän yön aikana tulee kuluneeksi tarkalleen kaksikymmentäneljä tuntia siitä, kun eräessä galitsialaisessa kaupungissa, 50.08333 astetta pohjoista leveyttä, 25.15000 astetta itäistä pituutta, pieni vauva oli äkkiarvaamatta kuollut.

Vanha mies makaa hämärässä mökissä sängyllään ja vaikenee. Hän on maannut näin jo pitkään, päivästä toiseen, hän tietää, että ihmiset sanovat hänen makavan ja odottavan kuolemaa, mutta jos kuolema on joillekin pieni odotustila, jonka poikki vain astellaan, tehdään hypähdys ja ollaankin jo toisella puolen, niin hänen kuolemansa on puolestaan valtaisa huone, jonka poikki hän ei tahdo päästä kulkemaan, varmaankin, koska on jo liian heikko.

Vaimo istuu hänen vierellään, istuu kauan sanakaan sanomatta, ulkona on jo taas pimeää. Herra antoi, ja Herra otti, vaimo sanoo viimein.

Edellisenä syksynä vaimo oli usein istunut hänen vieressään neulomassa, ja vaikka hänen silmänsä eivät enää olleetkaan parhaassa terässä, hän oli nähnyt, että vaimon valmistamat vaatteet olivat kovin pieniä. Eräänä päivänä vaimo oli sitten leiponut ainakin viikoksi tarkoitetuista aineksista kakun ja lähtenyt talosta. Tuon viikon sapattina sopassa ei ollut lainkaan munia. Miehen ei ollut tarvinnut kysyä vaimoltaan mitään eikä tämän selittää mitään miehelleen.

Varhain tänään, kun oli vielä pimeää, hän oli puoliunessa kuullut vaimonsa ja tyttärensä supattavan tuvassa, lounaan jälkeen vaimo oli sitten poistunut ja palannut vasta pimeään laskeuduttua, vaimo oli istunut hänen vierelleen, ollut pitkään vaiti, ja sanonut lopulta: Herra antoi, ja Herra otti.

Kumpaakaan vanhusta ei ollut kutsuttu lapsenlapsen häihin. Sinä päivänä, kun lapsenlapsi meni naimisiin *gojn* kanssa, vanhus oli jäänyt vuoteelleen ja istunut siinä seitsemän päivää, koska piti yhä elossa olevalle morsiamelle kuolinvalvojaisia, kuten yleensä oli tapana tehdä, kun joku oli kuollut.

Nyt vaimo vaikenee vanhan, vuoteenomaksi joutuneen miehensä vierellä ja pudistaa päätään. Luoja tietää, mitä meidän *maidelehin* päähän on mennyt, kun on antanut pikkuisensa *gojn* vaimoksi, vanhus sanoo.

3

Hän nostaa peitteet ja tyynyt kehdosta, ottaa lakanat, irrottaa kehdon ylle ripustetun kankaan ja siirtää kehdon syrjään. Epäonni oli saanut alkunsa vuosia sitten, silloin kun hänen tyttärensä oli itsekin ollut vielä vauva. Silloin kun he kuulivat metelin ulkoa, hänen miehensä oli samantien lähettänyt imettäjän lapsen kanssa ylös lastenhuoneeseen, ovi piti teljetä eikä sitä saanut missään tapauksessa avata, ei vaikka siihen koputettaisiin, myös ikkunaluukut oli suljettava kunnolla. Sitten he olivat juosseet alakerrassa ikkunalta toiselle nähdäkseen, mitä tapahtui: lähikaduille ja talon edustan aukiolle kokoontui väkeä, jotkut juoksivat, toiset huusivat, mutta heidän huudoistaan ei saanut selvää. Hän ja hänen miehensä eivät olleet ehtineet sulkea ikkunaluukkuja ennen kuin ensimmäiset kivet osuivat taloon. Mies oli yrittänyt nähdä, kuka kiviä heitti, ja oli

huomannut Andrejn. Andrej, hän huusi, Andrej! Mutta Andrej ei kuullut, tai teeskenteli ettei kuullut, mikä oli-kin todennäköisempää, sillä kyllä hän tiesi, ketkä asuivat talossa, jota hän nyt kivitti. Sitten yksi Andrejn kivistä lensi ikkunaruuudun läpi, hiuksenhienosti vaimon pään ohi, räsähti heidän takanaan lasioviseen kirjahyllyyn ja osui Goethen koottujen teosten nahkakantiseen yhdeksänteen osaan, hänen aviomiehensä oli saanut kirjat koulunlopettajaislahjaksi vanhemmiltaan. *Viriä ei tunnu saavan/ kuolon rauha hirvittää./ Rannattoman meren aavan/ hetki tyystin tyynnyttää.* Silloin hänen miehensä oli raivon vallassa kiskaissut ulko-oven auki, varmaankin tarttuakseen Andrejta niskasta ja puhuakseen tälle järkeä, mutta joutui sulkemaan oven saman tien nähdessään, miten Andrej nyt kolmen tai neljän muun nuoren miehen kanssa lähestyi juosten taloa, yhdellä miehistä oli kirves kädessä. Aviomies oli vääntänyt pikaisesti avainta lukossa ja yrittänyt yhdessä hänen, vaimonsa, kanssa naulata oven eteen laudat, jotka olivat tällaisen hätätilan varalta aina saatavilla. Siihen ei kuitenkaan ollut enää aikaa, missä olivat naulat, missä vasara, ja ovi alkoi jo pirstoutua kirveeniskuista. Andrej, Andrej. Sitten hän oli kiirehtinyt miehensä kanssa portaat ylös, he olivat hakanneet ovea, jonka takana lasta sylissään pitävä imettäjä istui, mutta tämä ei ollut avannut, varmaan koska ei ollut ymmärtänyt kuka pyrki sisään, tai koska oli pelännyt niin valtavasti ettei vain yksinkertaisesti halunnut avata ovea. Viimeisten, jyrkkien portaiden kautta hän ja hänen miehensä olivat sitten paenneet ullakolle samaan aikaan kun Andrej

miehineen tunkeutui jo sisälle taloon. Pohjakerroksessa tunkeutujat olivat rikkoneet loputkin ikkunat, repineet ikkunanpuitteet seinästä, kaataneet kirjahyllyn kumoon, viiltäneet peitteet riekaleiksi, paiskoneet astiat ja lasipurkit rikki, heitelleet ruokavaraston sisällön kadulle, sitten joku heistä oli ilmeisesti kuullut, miten hän ja hänen miehensä yrittivät teljetä ullakon ovea, sillä miehet eivät olleet pysähtyneet toiseen kerrokseen vaan olivat kavunneet portaita ylös, repineet rynnätessään tapetit seinistä ja iskeneet kirvellä summittaisesti reikiä kiviseinään. Hän ja hänen miehensä seisoivat ullakon kovin ohuen oven takana, he olivat työntäneet salvan paikoilleen, mutteivät olleet löytäneet tarpeeksi painavia huonekaluja, joista rakentaa este oven eteen, nyt he kuulivat miesten askelet viimeisillä jyrkillä portailla. *Kuule minun rukoukseni, Herra, ota korviisi minun huutoni. Älä ole kuuro minun kyöneleilleni; sillä minä olen muukalainen sinun tykönäsi, vieras, niinkuin kaikki minun isänikin. Käännä pois katseesi minusta, että minä ilostuisin, ennenkuin menen pois eikä minua enää ole.* Taivas, tuo taivas. Ellei alas ollut pääsyä, oli löydettävä ulospääsy ylhäältä. He alkoivat repiä käsillään kattotiiliä ja avasivat aukkoa yläpuolelleen. Mutta heidän selkensä takana vainoajia hetkisen pidättelevä ovi on heikko, vain muutamia lautoja. Aviomies auttaa hänet ponnistamaan ylös ja kiipeämään aukon läpi katolle. Ja sitten hän yrittää vetää miehen perässään. Ja sitten heikkorakenteinen ovi ei enää kestä joukkion iskuja. Ja sitten hän vetää miestänsä toisesta kädestä, ja miesjoukkio alhaalla toisesta. Loot ei halunnut lähettää matkoihinsa luokseen kutsumiaan enkeleitä.

Loot seiso i kynnyksellä, ihmiset tarttuivat häntä käsivarresta ja yrittivät kiskoa ulos rangaistakseen häntä, koska hän oli suonut vieraille turvaa, väki halusi päästä käsiksi häneen, syöksyä hänen kimppuunsa, sylkeä, piinata, potkia häntä, mutta sisältä hänen toiseen käsivarteensa tarttuivatkin enkelit enkelten käsineen, he olivat voimakkaita, he sokaisivat ulkona seisovat, vetivät Lootin takaisin sisään ja sulkivat oven väkijoukon edestä, ulos kokoontuneet eivät enää nähneet toisiaan eivätkä myöskään Lootin talon ulko-ovea, he tunnustelivat pitkin seinänvieriä ja joutuivat perääntymään. *Minun Jumalani, älä viivy.* Hänellä ei ole enkelten voimia, hän ei saa vedettyä miestään ylös viereleen, miehen käsivarresta kiinni pitäessään hän anoo lapsuudestaan saakka tuntemaltaan Andrejlta armoa, hän anoo armoa myös hänelle tuntemattomilta miehiltä, joiden joukossa on myös kirveen heiluttaja, mutta vielä kun hän pitää kiinni miehensä kädestä, hänen alapuolellaan tuntemattomat miehet ja hänen lapsuudestaan asti tuntemansa Andrej ensin solvaavat hänen miestään, sitten lyövät, armoa, ja lopulta hakkaavat aviomiehen kirveellä kuoliaaksi hänen silmiensä edessä. Hän ei irrota otetta. Ensin hän pitää miestään kädestä, sitten hänen kädessään on enää lihakimpale, sitten ei enää mitään elollista, minkä hän voisi vetää luokseen ulkoilmaan. Sitten hän on juutalainen leski, joka pitää kuolemaa kädestä. Sitten hän irrottaa otteensa, nousee ylös ja katsoo alhaalla levittäytyvää pikkukaupunkia ja avaraa maisemaa. Päivä on kirkas, näkyy sekä olkikattoja että pärekattoja, katuja, aukioita ja suihkulähteitä, kaukaisuudessa peltoja ja metsää, lehmät

JENNY ERPENBECK (s. 1967) on saksankielisen nykykirjallisuuden johtavia nimiä. Hän on syntynyt Itä-Berlinistä, ja hän on opiskellut kirjansidontaa ja musiikkiteatteria. Kirjailijantyön lisäksi hän on toiselta ammatiltaan oopperaohjaaja. *Mennä, meni, mennyt* -romaanista tunnettu Erpenbeck on voittanut lukuisia saksalaisia ja kansainvälisiä kirjallisuuspalkintoja.

Hienovarainen kudelmaromaani tutkii ihmiselämän merkitystä ja merkityksettömyyttä historian muurien rajaamalla tiellä. Mikä on valintojen mahdollisuus maailmassa, jossa sattuma voi olla jumalista julmin?

”Ihmeellinen, hienostunut ja riemastuttava, sekä hurja että mestarillinen.”
THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS

”Erpenbeckin filosofisesti kunnianhimoisin teos.” THE GUARDIAN

”Hyttävä ja syvämietteinen kuvakudos.” THE IRISH TIMES

Päällys: Laura Lyytinen • Alkuperäiskuvat: Istockphoto

